

Brodarjeva hči

Ferdo Godina

1.

Zadnji voz sena so pri Fabjanovih zmetali na hlev. Bila je že trda tema. Težaki so zrinili prazen voz od hleva na dvorišče. Nekateri so že potapljali glave v velik škaf, iz katerega je pljuskala mrzla voda; prijemali so se za škafova lesena ušesa, dvigali noge, prhali in se škropili z vodo, da je nastajala okrog vodnjaka mlaka. Voda jih je osvežila. Delali so od ranega jutra, ko je minila rosa. Možje so se brisali s hrapavo ponjavo, ženske pa so si odmotavale spodnja krila in si drgnile spotene, žareče obraze. Pogovor je oživel, seno je nehalo šumeti in tudi pridušeno stokanje na hlevu je utihnilo.

Stari Fabjan je svetil z zakajeno, vetrno lučjo v hlev. V kuhinji pa je cvrčalo. Iz hiše je udaril smeh.

„Kdo pa je to?“ so se spraševali med seboj težaki.

„Radoha pije,“ se je govorilo.

Stari Fabjan je prišel iz hleva. Dobro mu je del ta živžav težakov, ki so gnali norije in so se prali. Seno je pod streho, spet bo batrivneje gledal v nebo in začenjal z drugim delom. Topla pipa se mu je dotikala prsi, a cev je žulil z močnimi ustnicami.

„Stara, stara, daj nam že večerjo! Kaj delaš tako dolgo!“ se je zadril s ponarejeno strogostjo. „Mi smo gotovi.“

„Ti stari mrča, kaj pa vpiješ? Kar noter, težaki, kar noter,“ je dejala Fabjanica napol smeje se in pogledala iz svetle kuhinje ven v temo.

„No, potem pa kar v kuhinjo. Ajdi, ajdi,“ jih je priganjal Fabjan, ko se ni nobeden premaknil. Kapali so drug za drugim v kuhinjo, brodar Radoha pa je sedel za vrati. Pred seboj na sodu za kis je imel vino in pil. Poleg njega je stal njegov deset — enajstleten sin. Radoha ga je klical za „Belega“. Tako mu je rekala tudi vsa vas. Prav tako velik, tako močan je bil Radohov drugi sin. Ta je bil „Črni“.

Težaki so posedli okrog mize. Vsa kuhinja je bila polna duha po vinu in dimu. Radoha je za vrati govoril z Belim, kakor da bi bila sama v kuhinji.

„Misliš, da naju mama že čaka?“

„Pojdite domov, ajtek,“ je silil otrok nejevoljno, ker je vedel, da se oče šali.

„Zakaj si tak, Beli,“ je spet rekel Radoha. „Oče sedi in počiva, ti Beli Radoha pa siliš domov. Naroči nama še pol litra, naroči pri botri, da bom videl če si res očetov sin.“

Lepe brke si je Radoha zavihal, dvigal je že sive obrvi in stiskal trepalnice. Težaki so jedli in se muzali.

„Ne, ajtek, ne, domov bova šla,“ je silil otrok.

„Ravno zdaj ne pojdeva, ker ti tako hočeš. Poslušaj svojega očeta.“ Radoha je bil rdeč v obraz. Bil je pijan. Gledal je sina molče, kakor da bi pre-

mišljeval nekaj važnega. „Moliva, Beli. Pokaži težakom, da je Radohova družina Radohova — Vinktum, kunktum, Nord Amerika.“

Nekateri so pri teh besedah prasnili v smeh.

Beli je popustil. Radoha je počasi vstal, se prijel z eno roko za sod, z drugo za koleno in se počasi spustil na tla. Na eno koleno je pokleknil, na drugo pa se je z laktom oprl. Otrok ni vedel, kaj bi. Težaki so se muzali, Fabjanica se je obrnila od štedilnika, Fabjan pa je stal pri vratih in gledal.

Radoha je prijel Belega, ki je pokleknil. Začela sta z Desetimi božjimi zapovedmi. Radoha je molil vdano in goreče, kakor da bi se bližala nevihta. Beli pa je samo ponavljal za njim: „Jaz sem tvoj Bog, ne imej drugih bogov pred menoj, da bi jih molil — — —“

Odmolila sta, se prekrizala in spet je Radoha sedel za kisov sod. Težaki niso prišli do besede, ne Fabjanica ne Fabjan.

„Naroči še vina, Beli, udari po sodu s steklenico!“

Beli je prijel steklenico, potrkal z njo po sodu in boječe gledal težake:

„Botra, prinesite še pol litra!“

Smeh je nastal v kuhinji, da ni bilo slišati krsta božjega. Radoha pa ni za las pokazal vznemirjenja.

„Toči, Beli!“

Beli je točil. V kuhinjo je po delu zavela tiha, topla prijetnost. Težaki so jedli. Grabili so iz sklede, prigrizovali kruh in sledili pogovorom Radohe in Belega.

Večerja je trajala dlje kot po navadi. Potem so težaki jeli vstajati.

„Bog plačaj,“ je vpil Fabjan za vsakim, ki je odhajal. „Ko boš kaj potreboval, pridi! Kmalu ti bo treba posejati, ne? Ali hočeš denarja?“

„Ne, ne,“ se je slišalo iz teme. „Rajši bi videl, če mi boste zorali.“ Tako so odhajali drug za drugim.

Kmalu so ostali v kuhinji samo Radoha z Belim in Fabjanovi. Otrok je silil domov.

Radoha je nepremično zrl v otroka. Brez besede ga je prijel in stisnil k sebi. Tiho ga je vprašal: „Si ti Beli Radoha ali nisi?“

„Sem,“ je dejal otrok in gledal v tla.

„Pa se koga bojiš?“

„Ne, samo domov pojdiva.“

Radohi se je otrok zasmilil. Vzel je denarnico, jo dal otroku in rekel: „Plačaj!“ Potem je vstal in si zapenjal suknjič.

Bila je trda noč, ko je kolovratil Radoha z Belim po vasi. Daleč sta še imela med drevjem, med strugami, po ozkih poteh. Od plota do plota je zanašalo Radoho, Beli pa je hodil spredaj kot lisjak in če je zapraščal plot pod Radoho, je zavpil očetu:

„Tu je pot. Ravno hodite, da ne tresnete v drevo. Takoj prideva v šumo.“ Pihal je veter. Listje je šumelo, drevje se je pripogibalo.

„Aha, sedaj sva v Sigetu. Dobro to. Mami pa ne smeš povedati, kje sva bila. Ne boš?“ se je moglo razločiti v vetru.

„Ne bom.“

„Reci ji, da sva čakala pri brodu Odrančarje, ki so šli na semenj. Boš?“

„Bom.“

„No, kako boš rekel?“

„Čakala sva Odrančarje pri brodu. Šli so na semenj,“ je ponavljal otrok in vlekel očeta med drevjem.

„Dobro, vidiš, ti boš brodar. Mati ne sme nikoli vedeti, kje hodiva.“

Beli je napenjal oči v temi in iskal z rokami prave poti. Med vetrom je razločil samo očetove glasove, na katere pa ni odgovarjal.

2.

Rano jutro je bilo nad stoječimi vodami, nad rokavi in nad Bednjajem. Po poletni viharji noči je sijalo že zgodaj zjutraj sonce. Močna rosa je ležala na travi, na listju, koruzi in po nizkem grmovju. Radohova hiša je stala na njivah, katerih se je že dotaknila stara Mura. Takoj za Radohovim ogrado so padle njive v prazen obrasel rokav, kjer so čofotale ob povodnji divje škrebetulice ali pa so čaplje merile z dolgimi koraki močvirnata tla.

Na vse to so gledala zaspana okna brodarjeve nizke hiše. Pretrgani glasovi so se med ropotom loncev v kuhinji slišali na pot. Radoha je stopil iz hiše. Pretegnil se je in zazehal. Oči je imel majhne, lepo lice neprespano, na nekaterih mestih prepleteno s krvavimi žilicami. Ni poslušal žene, ki je v hiši govorila. Šel je po podstenju. Skozi okno, ki je bilo polno rož, se je nagnil v hišo:

„Stara“, je govoril z nizkim neprespanim glasom. „Ne boj se, da bi nas bilo preveč. Mara, Jula in Aga ostanejo v Franciji. Štef se bo oženil, ko pride iz Slavonije, Lujza bo vzela žandarja, Beli in Črni bosta brodarja; kar jih ostane še pri hiši, so pa premajhni, da bi skrbela za njihovo bodočnost. Vinktum kunktum, pošlji mi kosilo prej kakor včeraj.“ Govoril je, da so premikajoči se brki božali rože. Potegnil je glavo iz okna in šel, ne da bi poslušal ženo.

Brod je bil dobro uro hoda pred mlino. Radoha je hodil po pešpotih. Pešpot se je dotikala Mure, nato zavila spet na breg, na orno zemljo, pa spet dol v rokav. Brvi so držale čez stoječe, ozke vode.

Radoha se je spustil pred mlino k vodam in krenil po nizkih travnikih proti brodu. Nekaj ljudi je že čakalo na brodarja.

Radoha ni stopil v koč, katero je skrivalo grmovje. Šel je takoj k brodu. V vodi, ki je bila črna, so se sukale ribe. Obračale so se v globino, koder je hodil Radoha.

Vse te table po Muri preorane zemlje so bile še last grofice Banfi. Tudi brod je bil njen in vsi gozdovi, ki so obrobljali Muro. Zgradila je brod zavoljo svojih gor, ki jih je imela v Slovenskih gorah. Že dolga leta je bil Radoha brodar in dobro se mu je godilo na grofovskem brodu. Sicer je vozil grofico

in vse njene težake, ki so delali v goricah, brez plačila, a od vseh drugih potnikov je pobiral brodarino.

Čas je bil za škropljenje goric. Nekaj gosposkih težakov je šlo pred dnevi v gorice. Vsako leto je imela navado tudi grofica, da je pogledala svoj vinnograd pred bratvo.

Neki starec, z belo platneno torbo čez ramo, je sedel pri ograji na brodu. Poleg njega je sedelo dekletce. V gorice gresta, to je Radoha že vedel. Mož srednjih let je sedel pri kretu. K ograji na brodu je imel privezано teličko, ki se je v strahu prestopila, ko so pod Radohom votlo zaropotale deske.

„Dobro jutro, brodar,“ je zamrmral starec.

„Dobro jutro,“ se je zadrl Radoha, da je šel glas po vodi do drugega brega. Verige so zarožljale. Radoha je odklenil in odpel brod. Odrinil ga je od brega in stopil h kretu. Brod se je obračal od brega. Mimo kumpov je šušljala voda.

„Kam greste?“ je vprašal Radoha suho.

„V Ciganjšček,“ je rekel starec tiho in cepetal z nogami. Dekletce je strmelo v vodo, privezано tele pa se je hotelo odtrgati od ograje.

Radoha je zazehal. Sveži zrak ga je polagoma dramil. Pil bi. Žgalo ga je po grlu in če bi se starec vračal z goric, bi ga prosil za dva — tri požirke.

Ljudje so šli z broda. Telička je cepetala za starcem, Radoha pa je vozil počasi nazaj.

V zakajeni, leseni koči je na poležanem senu zaspal. Smrčal je, da se je slišalo med grmovje. Odprta usta je imel, kazal je zakajene zobe, kakor da bi se režal v strop.

Zbudil ga je ropot. Odprl je oči. Peč iz pločevine je zaropotala. V koči sta stala dva velika močna moža: Tkalec in Fartek.

Tkalec je bil nekoč bogat, Fartek pa je obogatel sedaj; Tkalca je uničilo vino, Farteka pa je vzdignila agrarna zemlja.

Radoha, Tkalec in Fartek so bili možje, ki so vse dni prebili pri Muri. Radoha si je že od mladih nog služil na Muri kruh, Tkalec se zdaj zaradi brezdolja ni vedel kam drugam dejati, Fartek je pa bil že od nekdanj navajen Mure.

Radoha je pretegnil ude in zazdehal.

„No, od kod vaju je vrag prinesel?“ se je predramil in sedel.

„Ti piješ, prokleti, nama pa ne zineš besede,“ je govoril iz razpraskanega grla Tkalec.

„Kdo je pil!“ je vzkipeł Radoha v šali.

Zunaj je tiho tekla Mura. Sonce je rinilo na nebo. Nekdo je prišel s kržakom na vode. V koči med grmovjem pa je postalo tiho. Možje so se pogovarjali nekaj važnega.

„Čakal vaju ne bom čez osmo,“ je trdo rekel Radoha.

„Dobro, naju bodo pa mlinarji peljali z ladjo pri mlinih.“

„Mene to nič ne briga. Če bo kdo videl, vaju naznanim. Gosposki so postali strogi, odkar se grofica mudi v gradu.“

Zavladal je mir. Kako spraviti ponoči žganje čez vodo, to je delalo težave Farteku in Tkalcu. Ob večerih posedajo orožniki po bregovih, podnevi pa vsak vidi prepovedano dejanje. Radoha pa ne mara ostati ponoči pri vodah.

„Vsak vrag je ošaben, ko zleze malo više,“ je grgal Tkalec. Skozi košate brke se ni moglo razločiti, če je raztegnil usta v smeh ali se pa jezi. Poleg njega je stal Fartek, suh dolg človek srednjih let. Držal je v eni roki cekar, iz katerega so gledale trilitrske steklenice. Druga velika roka mu je visela ob telesu in zdelo se je, da je pripravljen zgrabiti dimnik in udariti Radoho, ki se je leno pretegoval in se ni briga za njun posel.

„Vrag te je dal, zate je brod zlata jama,“ je dejal Fartek, da bi pretrgal molk. Stopil je pred kočjo in gledal čez grmovje v hribe, ki so se odmotavali iz jutra. Tudi Tkalec je stopil pred kočjo. Velik je bil in njegov trebuh in močne roke so še spominjali na čase, ko mu ni manjkalo ničesar. Le obleko je imel ponošeno in mastno.

Tako sta stala pred kočjo Tkalec in Fartek, Radoha pa je v kočji legel. Klop je zaškripala.

„Kar pojdiva, bo že kako,“ je silil Fartek hripavo. „On misli, da je bog, ker bo imel orožnika za zeta.“ Hotel je, da bi ganil Radoho iz otrplosti. Oči je imel nabrekle, ustnice debele in zabuhle, lica blede.

„Vsaj prepelji naju, klada,“ se je obrnil Fartek v kočjo, kjer je Radoha že spet dremal. Brodar je nejevoljen vstal, si popravil hlače, stopil trdo mimo obeh prijateljev na pot, ki je držala med grmovjem k brodu. Vsi trije so molče stopali po mehki poti.

Brod je drsel čez Muro, nobeden izmed mož ni rekel besede. Jeza in nadutost, ki je bila bolj podobna nejevolji, je legla nanje, kakor se je to dogajalo vedno, ko so se sešli po neprespani noči.

Fartek in Tkalec niti z bogom nista rekla, ko sta stopala z broda.

Po pešpoti sta zavila po travniku na desno. Koruza ju je zakrila. Radoha je obrnil brod nazaj. Sem od prekmurskih strug so ropotala kola. Voznik je počil z bičem.

„Vrag ju naj vzame,“ je rekel Radoha in privezal brod. Potegnil je drog na vodni strani od ograje in pripravil brod za voz. Delo se je začelo.

3.

Sonce je pritiskalo k tlom vse, kar je gibalo. Muhe in obadi so brneli okrog grmov. Nobena veja se ni premaknila, noben list ni zatrepetal v toplem soncu. Vso naravo je grelo močno, žgoče sonce.

Ribe v stoječih, toplih vodah so priplavale tik pod vodno gladino. Negibne so bile v čisti vodi, le škrge so premikale in počasi dihale.

Ob brodu se je kopalo mnogo otrok. Nagi so skakali v vodo, plezali po kumpih, se obešali na vože ter skakali z broda v plitvo vodo. Vrišč je šel med

grmovjem do velikih hrastovih gozdov. Mura je neslišno tekla. Po njej je priplaval in se obračal grm ali vrhovnato drevo z listjem.

Ko je odzvonilo na Razkrižju poldne, sta se pripeljala Fartek in Tkalec s Fabjanom z bregov. Fabjan, ki je peljal z goric sod vina, ju je vzel na voz. Žganje so skrili pod seno, ona dva sta prisedla k Fabjanu in tako se ni bilo treba ozirati na muhe neprespanega brodarja. Radoha se je začudil, ko je videl na vozu poleg Fabjana še Farteka in Tkalca.

Tkalec in Fartek sta sedela resno na vozu, kakor da Radohe sploh ne bi poznala. Tkalec je hripavo govoril s Fabjanom nekaj o konjih. Nekoč je imel tudi Tkalec konje, imel je voz, imel je gospodarstvo. Zdaj tihotapi žganje čez Muro in ga ni nič sram. Skozi grlo, ki mu ga je razjedlo vino, je govoril mirno, kakor da bi bilo to njegovo delo, kakor se spodobi.

„Lahko skrijeva pri tebi steklenice, Radoha?“ se je z običajno nejevoljo le obrnil k Radohi.

Radoha je odvezal kret, ustavljal brod, ki se je zaletel ob šamel.

„Zakaj vprašuješ?“

Fartek je privezal brod, Tkalec pa je ostal na vozu. Fabjan je napel vajeti in voz je zdrčal med grmovje. Pri koči je Fabjan ustavil. Radoha in Fartek sta bila še na brodu.

„Nič ne ve,“ je brundal Tkalec Fabjanu in iskal v senu steklenice z žganjem. Debele ustnice je raztegnil, oči pa so se mu skrile pod debelimi gnojnimi vekami.

„Povejta mu prej, da ne bo komedij, ni mu treba delati sitnosti,“ je rekel Fabjan Tkalcu, udaril po konjih in se odpeljal proti domu.

Tkalec je znosil steklenice v kočo. Skril jih je pod klop med prazne steklenice in preperel razrezan les ter zmetal stare cunje na vso to ropotijo.

Soparno sonce je žgalo pota in krpe trave med grmovjem. Koča je žarela. Fartek in Tkalec sta ostala pri Muri. Šele na večer bosta lahko spravila žganje k hišam. Ponoči gre delo bolje od rok.

„Bi vrgli karte?“ je rekel Fartek z visokim glasom. Prejšnja nadutost jih je minila, kakor vedno. Oba tihotapca sta bila nenavadno popustljiva.

„Obedoval še nisem,“ je rekel Radoha.

„Prej ne boš obedoval, dokler ti kdo ne prinese, ne?“ je govoril Tkalec. Sedli so v senco. Fartek je mešal karte in jih prešteval. Bile so razcefrane in mastne.

„Kdo igra?“ je vprašal Radoha in imel pripravljeno karto, da bi udaril na masten les. Tkalec je prinesel steklenico iz koče in jo postavil pred Radoho. Takrat se je zaslišalo, kako so na poti proti brodu zašumele veje vrhovnatega grmovja. Ljubka, vitka deklica se je izmotala iz njega. Bila je brodarjeva hči Lujza. Možje so jo za trenutek zrlji. Zlate lase je imela spleteno v kito in povite na glavi. Bila je brez rute. Kratko, košato krilo se je opletalo okrog nje, ko je stopala. V ruti je nosila obed za očeta, s prosto roko pa je odrivala vrbove veje, ki so molele na pot.

(Dalje sledi.)